

آسیب‌شناسی ارتجاع انقلاب اسلامی در اندیشه سیاسی مقام معظم رهبری (مدظله العالی)

رشید رکابیان^۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۰/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۷/۱۹

چکیده:

انقلاب اسلامی ایران از ابتدای پیروزی تا کنون با آسیب‌ها و بحران‌هایی درگیر بوده است که با درایت و رهنمودهای بنیانگذار انقلاب و پس از آن رهبر معظم انقلاب و هوشیاری مردم خشتی شدند. پژوهش حاضر به بحث ارتجاع به عنوان یک آسیب و آفت بزرگ برای انقلاب اسلامی از منظر مقام معظم رهبری (مدظله العالی) می‌پردازد؛ «ارتجاع» به معنای سست شدن، توقف و بازگشت به اوضاع قبلی است. این خصلت، پس از هر انقلابی در میان افراد یا گروه‌های جامعه که موافق نظام فرسوده پیشین و مخالف پیشرفت و ترقی هستند، رخ می‌دهد. ارتجاع، از مهمترین و خطرناکترین مؤلفه‌هایی است که انقلاب اسلامی را تهدید می‌کند. فرضیه و یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که مقام معظم رهبری (مدظله العالی) ارتجاع را برای انقلاب که توسط بعضاً انقلابیون پدید می‌آید خطر بزرگی میدانند و سه عامل را به عنوان حرکت ارتجاع می‌داند؛ «حرکت به سمت اشرافی‌گری»، «دل سپردن به طبقات مرفه به جای توجه به مستضعفان و قشرهای ضعیف» و «تکیه و اعتماد به خارجی‌ها به جای تکیه بر مردم». معظم له راهکار درمان این آفت را، شناخت اهداف انقلاب و ارکان آن میدانند.

واژگان اصلی: ارتجاع، آسیب، مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، انقلاب اسلامی.

۱. دانشیار علوم سیاسی دانشگاه آیت الله بروجردی (ره)، بروجرد، ایران. (نویسنده مسئول)

مقدمه

ارتباط پابندی به مبانی حفظ ماهیت انقلابها ضامن بقای هر انقلاب و حفظ دستاوردهای آن است. تحقق این امر در گرو پابندی به مبانی فکری و فرهنگی آن است. همچنین چگونگی و میزان حراست از این مبانی است که موجب تحقق آرمان‌های هر انقلاب نیز خواهد بود و بی‌توجهی به هر دلیل و علتی، عمداً و سهواً موجب انواع آسیبهاست. بر این اساس بدیهی است که برای حفظ ماهیت یک انقلاب و دستاوردهای آن مبانی نظری آن انقلاب باید انجام پذیرد، تا این مبانی و عناصر قوام‌بخش آن سدی نفوذناپذیر، و استوار، در مقابله با آسیبها و اندیشه‌های وارداتی باشد. براین اساس انقلابها به هر دلیلی دچار آسیب هستند که این آسیبها هم سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و... هستند که اگر درمان نشوند انقلاب را به دوران قبل از انقلاب و به شکست هدایت می‌کند. انقلاب اسلامی ایران که در سال ۱۳۵۷ به وقوع پیوست به دلایل زیادی از جمله ضدیت با استکبار، استعمار، استبداد، و عملیاتی کردن شعارهای استقلال، آزادی، مردم سالاری و... مورد تهدید و آسیب داخلی و بیرونی قرار داشت. که بی‌توجهی به این آسیبها می‌تواند تمام دستاوردهای انقلاب را بر باد دهد. اصولاً هر حرکت اجتماعی که ابعاد وسیع‌تری دارد و دستاوردهای بزرگ‌تری را به ارمغان آورده است، دشمنان بزرگ‌تری، هم در عرصه داخل کشور و هم در عرصه جهانی دارد. از این‌رو، پرداختن به این بحث می‌تواند زوایای مختلف نفوذ دشمنان داخلی و خارجی به نظام اسلامی را نشان دهد و سدی در برابر نفوذ بیگانگان و اجانب ایجاد کند.

البته بحث از آسیب‌شناسی هر انقلابی، مستلزم آن است که پیش‌فرض‌هایی در این زمینه پذیرفته شود و اساساً پرداختن به این بحث، بدون پذیرفتن پیش‌فرض‌های آن معنا نخواهد داشت. اولین پیش‌فرض در این زمینه آن است که هرگاه سخن از آسیب‌شناسی انقلاب به میان می‌آید، به این معنا خواهد بود که انقلاب به صورت یک موجود زنده بالنده تصور شده است که هدف مطلوبی دارد و به سوی آن هدف حرکت می‌کند؛ اگر توفیق بالندگی پیدا کرد و به سمت هدف حرکت کرد، انقلابی سالم است و اگر مانعی بر سر حرکت آن پیدا شد و از پیشرفت آن جلوگیری به عمل آمد، این انقلاب بیمار و آفت‌زده است. پیش‌فرض دیگر این است که این انقلاب که یک موجود زنده و پویای متحرک است، باید برای رسیدن به هدف مطلوب از مسیر معینی حرکت کند، مسیری که دارای شرایط و ضوابطی خاص است. بنابراین، اگر این ویژگی در یک انقلاب

وجود داشته باشد، انقلابی سالم خواهد بود، در غیر این صورت آن انقلاب بیمار است و باید علایم بیماری را مورد شناسایی قرار داد و وسایل معالجه^۱ آن را فراهم ساخت. اما وقتی کسی انقلاب را فقط یک پدیده طبیعی و جبری بداند که گاهی اوقات نوساناتی را نیز به همراه دارد، دیگر نمی‌توان انقلابی را سالم یا بیمار نامید، زیرا در این جا یک قانون جبری تاریخی حاکم است و از این رو خوب و بد یا سلامت و بیماری در مورد آن صادق نیست.

در بحث حاضر، پیش‌فرض دیگری نیز وجود دارد و آن این‌که هدف در این جا آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی است، نه هر انقلابی. و این آسیب که بسیار مهم است ارتجاع است که ازدیدگاه مقام معظم رهبری مورد کنکاش قرار می‌گیرد مقام معظم رهبری مهمترین آفت همه انقلاب‌ها را «ارتجاع» به معنای سست‌شدن، توقف و بازگشت به اوضاع قبلی خواندند و خاطر نشان کردند: تقریباً همه انقلاب‌های شناخته شده جهان در همان سالهای نزدیک به این بلیه دچار شده اند. رهبر انقلاب اسلامی هشدار دادند: خطراتی انقلاب را در معرض آسیب قرار می‌دهد، ایشان «حرکت به سمت اشرافی‌گری»، «دل سپردن به طبقات مرفه به جای توجه به مستضعفان و قشرهای ضعیف» و «تکیه و اعتماد به خارجی‌ها به جای تکیه بر مردم» را نمونه‌های حرکت ارتجاعی خواندند و تأکید کردند: نخبگان جامعه حواسشان جمع باشد، مدیران کشور به شدت مراقب باشند و مردم هم با حساسیت، رفتار ما مسئولان و مدیران را تحت نظر داشته باشند تا اینگونه حرکات ارتجاعی در کشور اتفاق نیفتد. به تاسی از مطالب مذکور پژوهش به این سؤال جواب می‌دهد: ارتجاع مهمترین آسیب انقلاب اسلامی در اندیشه سیاسی مقام معظم رهبری^(مدظله العالی) براساس چه عواملی ایجاد میشود و دارای چه آفت‌هایی است؟

۱. چارچوب نظری و تعریف مفاهیم

۱-۱. مفهوم آسیب

واژه آسیب‌شناسی نخست در حوزه علوم زیستی و طب متداول شد و آنگاه به علوم اجتماعی وارد شد این واژه از نظر لغوی از دو واژه «پاتو»^۱ به معنای رنج درد و عذاب و «لوژی»^۲ به معنای مطالعه تشکیل شده است (مرتضوی، ۱۳۸۸) و یا به معنای مطالعه علت بیماری و علائم

^۱ patho

^۲ logy

مخصوص مرض و یا علائم غیر عادی هر چیزی (آریانپور، ۱۳۵۳: ۱۵۶۹) است. در اصطلاح هم مقصود از آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی عبارت است از «شناسایی آن دسته از عوامل مهم و موثری که شکل‌گیری و تداوم آنها می‌تواند فرآیند تحقق اهداف و آرمان‌های انقلاب را متوقف و یا به صورت محسوس کند نماید» (اخترشهر، ۱۳۸۵: ۱۹۳) در مجموع می‌توان گفت «آسیب‌شناسی به موقعیت یا شرایطی اطلاق می‌شود که یک هویت فردی و یا جمعی را مستعد خسارت تخریب و شکست نماید بدین جهت وقتی می‌گوییم آسیب‌شناسی انقلاب باید در پی آن باشیم که چه مجموعه عواملی سلامت انقلاب را مورد آسیب، تهدید، خسارت، تخریب و در نهایت شکست قرار می‌دهد» (مطهرنیا، ۱۳۸۲: ۷۵)

۲-۱. ارتجاع

واژه ارتجاع^۱ از ریشه «رجع» در فارسی به معنی برگشتن، بازگشتن و به حال اول برگشتن بوده (فرهنگ فارسی عمید، ۹۸) و با واژه واپسگرایی همسان می‌باشد. و به معنای بازگشت به عقب دانسته است. (لغت نامه دهخدا، ج ۱، ۱۳۸) این واژه در اصطلاحی نوآمد در حوزه علوم اجتماعی، به هرگونه دفاع از وضعیت موجود حاکم و نظام فرسوده و رو به زوال یا مخالفت با نوآوری و پیشرفت‌های اجتماعی، سیاسی و اقتصادی اطلاق شده، (علی بابایی، ۱۳۹۱: ۵) در اصطلاح سیاسی، ارتجاع یا واپسگرایی به معنای مخالفت با هر نوع پیشرفت و تحول در روابط و بنیادهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی موجود می‌باشد و یا خواستار «خشی شدن» برخی تحولات و بازگشت به گذشته است. (آشوری، ۱۴، ۱۳۵۱) از سوی دیگر، «به کسی که در برابر دگرگونی و پیشرفت اجتماعی بایستد و برای حفظ یا احیای مجدد نظام کهنه و فرسوده و یا افکار عقب‌مانده کوشش کند» مرتجع^۲ می‌گویند (آقابخشی و افشاری راد، ۱۳۷۹: ۴۸۸) یا به معنای مخالفت کردن با جهش و انقلاب و پیشرفت در اجتماع و خواستار برجاماندن نظام کهنه است. مقام معظم رهبری «ارتجاع» را به معنای سست شدن، توقف و بازگشت به اوضاع قبلی میدانند. (بیانات در دیدار با مردم تبریز) تعریف مورد نظر در این تحقیق مبتنی بر تعریف رهبر انقلاب است. در قرن نوزدهم بنیادگران از این واژه بسیار استفاده می‌کردند؛ آنان از نیروهای ارتجاع مانند کلیسای کاتولیک، فرمانروایان مطلق‌گرا، و اشرافیت موروثی سخن می‌گفتند که سد راه پیشرفت به

¹ reaction

² reactionary

سوی جامعه‌ای عادلانه‌تر، با مساوات بیشتر و روشن‌تر بودند. (طلوعی، ۱۳۸۵) مرتجعین معتقد به بازگشت به گذشته، مخالف هرگونه پیشرفت و تغییر در اجتماع، اقتصاد و سیاست‌اند و بر حفظ وضع موجود پافشاری می‌کنند. ارتجاع گاهی به شکل جبر، اختناق خونین و ترور جمعی مردم، و گاهی به صورت افکار و عقاید پوسیده و کهنه و با تکیه بر عقب ماندگی فرهنگی است. (علی بابایی، پیشین، ۳۷). «ارتجاع» یا «واپسگرایی» و مفاهیم مقابل آن مانند «ترقی» و پیشرفت، مفاهیمی نسبی‌اند که بنا بر شرایط، طرز تلقی‌ها و زوایای دید مختلف می‌توانند معنا شوند. (علی بابایی: ۵)

این واژه در قرآن به کار نرفته؛ اما مفهوم آن را می‌توان در قالب عبارت‌های «پافشاری بر عقاید پدران» و «بازگشت به جاهلیت» یا «بازگشت به عقب» جست. (سوره‌های مائده آیه ۴؛ بقره، ۱۴۳؛ ابراهیم، ۱۰؛ مؤمنون، ۴۶)

مقام معظم رهبری فرمودند: «ارتجاع» یعنی این حرکتی که انقلاب شروع کرده بود و ملت داشتند در این مسیر با نیروی انقلابی و با سرعت حرکت می‌کردند، در یک جاهایی سست بشوند، بعد متوقف بشوند، بعد برگردند؛ این ارتجاع است؛ ارتجاع یعنی برگشت. «براین اساس، ایشان «حرکت به سمت اشرافیگری»، دلسپردن به طبقات مرفه به جای توجه به مستضعفان و قشرهای ضعیف» و «تکیه و اعتماد به خارجیها به جای تکیه بر مردم» را از نمونه‌های حرکت ارتجاعي برمی‌شمرند.

۲. پیشینه تحقیق

در مورد آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی از دیدگاه حضرت امام ره و مقام معظم رهبری کتب و مقالات زیادی به رشته تحریر در آمده است که هر کدام از یک بعد به مسأله آسیب پرداختند که در زیر اشاره مختصری به چند مورد می‌شود.

۱- رویا خوانساری در پایان نامه آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی ایران از منظر مقام معظم رهبری معتقد است آسیب‌هایی که انقلاب اسلامی ایران را تهدید می‌کنند چند بعد دارند که شامل آسیبهای فرهنگی - اجتماعی - آسیبهای سیاسی و آسیبهای معرفتی - دینی است که در این میان آسیبهای فرهنگی - اجتماعی از سایر آسیبها حساس‌تر، دقیق‌تر و تأثیرگذاری بیشتری خواهد داشت.

۲- مجموعه مقالات اولین همایش آسیب‌شناسی یک انقلاب، آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی، تهران: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری دانشگاه صنعتی شریف، چ ۱، ۱۳۷۹.

- ۳- کتاب آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی از دیدگاه امام خمینی (س)، مقام معظم رهبری و شهید مطهری حیدری کبیری، مهدی ۱۳۸۶ قم
- ۴- نیره قوی در مقاله آسیب‌شناسی تحلیل انقلاب اسلامی ایران براساس نظریه کاریزماتیک ماکس وبر فصلنامه نظریه‌های اجتماعی متفکران مسلمان ۱۳۹۶/
- ۵- عباس محمدیان وریحانه صادقی در مقاله بررسی ریشه‌های فرهنگی ارتجاع پس از انقلاب اسلامی، بااستنادبه قرآن کریم، در فصلنامه پژوهش‌های اجتماعی اسلامی (۱۳۹۷) ارتجاع را، از مهمترین وخطرناکترین مؤلفه‌هایی میدانند که جامعه اسلامی را تهدید میکند و زمان‌شمول و مکان‌شمول است.
- ۶- مهرعلی لطیفی درمقاله آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی ایران به بعضی از آسیب‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی پرداخته است. (۱۳۸۵)
- ۷- علی جان مراد جو در مقاله آسیب‌شناسی فرهنگی انقلاب اسلامی ایران ازمنظر مقام معظم رهبری به موضوع فرنگی پرداخته است. (فصلنامه تاریخ، سیاست رسانه، ۱۳۹۸)
- پژوهش‌های مذکور به بحث ارتجاع نپرداختند درحالی که نوآوری این پژوهش همین است که به بحث ارتجاع به عنوان آسیب پرداخته است.

۳. عوامل پیدایش ارتجاع

دراین پژوهش دراندیشه سیاسی رهبرمعظم انقلاب به بررسی ارتجاع به عنوان یکی ازمهمترین آسیبها و تهدیدهای انقلاب اسلامی اشاره می‌شود. معظم له یکی ازمهمترین آفتهای همه‌ی انقلابها را ارتجاع میدانند و انقلاب اسلامی ایران را هم ازاین قاعده مستثنی نمی‌داند و می‌فرماید:

«یکی از مهم‌ترین آفتهای همه‌ی انقلابها ارتجاع است. ارتجاع یعنی چه؟ یعنی این حرکتی که انقلاب شروع کرده بود و ملت داشتند در این مسیر با نیروی انقلابی و با سرعت حرکت میکردند، در یک جاهایی سست بشوند، بعد متوقف بشوند، بعد برگردند؛ این ارتجاع است؛ ارتجاع یعنی برگشت. همه‌ی انقلابهای بزرگ تاریخ که ما آنها را می‌شناسیم -مثل انقلاب فرانسه، مثل انقلاب روسیه و انقلابهایی که در کشورهای آفریقا و آمریکای لاتین و جاهای دیگر اتفاق افتاد- تقریباً بدون استثنا در سالهای اول عمر خودشان به این بلیه دچار شدند. (۲۹/۱۱/۱۳۹۶) بیانات در دیدار مردم آذربایجان شرقی»

مرتجعین، ضد انقلابهای بالقوه‌ای هستند که تحت تأثیر جوسازیها و تبلیغات دشمن درونی و بیرونی قرار می‌گیرند و می‌خواهند با انحصارطلبی، زر و زور را به دست گیرند. توصیه قرآن کریم به قیام لله (سبأ/ ۶) برای آن است تا همواره خلوص و صداقت عمل رزمندگان برای کسب رضوان الهی محقق گردد، و همچنین رک: حجر/ ۸۸؛ بلکه با عدالت اجتماعی و دادگستری (حدید، ۲۵) زمینه را برای مبارزه با فقر و اختلاف طبقاتی و جلوگیری از استفاده سودجویان از بیت‌المال فراهم سازید (نحل)

از منظر مقام معظم رهبری سه عامل به عنوان حرکت ارتجاع شناخته می‌شوند که عبارتند از: «حرکت به سمت اشرافی‌گری»، «دل سپردن به طبقات مرفه به جای توجه به مستضعفان و قشرهای ضعیف» و «تکیه و اعتماد به خارجی‌ها به جای تکیه بر مردم» که در ادامه به آنها اشاره می‌شود.

۳-۱. اشرافی‌گری، تجمل‌گرایی

اشرافی‌گری و اشرافیت سالاری تاریخ را به نفع خود تحریف میکند و حقایق را وارونه جلوه میدهد؛ براین اساس یکی از عوامل ارتجاع، اشرافی‌گری و اشرافیت سالاری است. قرآن کریم برای ارتجاع دو عامل را ذکر می‌کند که ملت‌ها را به سوی ضد ارزش‌های جاهلی می‌برد. طبق آیه ۹۴ سوره نساء، عامل اول ارتجاع که درونی است دنیاپرستی می‌باشد. در مورد دومین عامل ارتجاع که بیرونی است می‌توان به عوامل نفوذی بیگانگان اشاره کرد.

اما در مورد اشرافیت‌گری یا دنیاپرستی که عامل مهم ارتجاع است باعث میشود که دنیا معبود انسان باشد، همه ارزشها پای آن فدا خواهد شد و دنیا پرستی مسلخ همه ارزشها می‌شود. خدا هم می‌فرماید «که اگر امتی دنیاپرست شدند، شکستشان قطعی است». (آل عمران، ۱۴۹) در قرآن کریم نیز آمده است که بنی‌اسرائیل در اثر فراوانی نعمت و آسایش پس از انقلاب حضرت موسی (ع) علیه استبداد فرعون، به نوعی رفاه‌زده شدند و در نتیجه به عصیان الهی پرداختند و از حد تجاوز کردند و دچار عذاب شدند (بقره: ۶۱) لذا قرآن کریم توصیه می‌کند نه خود رفاه زده شوید (قصص / ۷۶) و نه حسرت رفاه زدگان دنیا دوست را بخورید (طه / ۱۳۱). همچنان که ابن خلدون خاطر نشان می‌سازد تجمل‌گرایی از عوامل عمده‌ی شکست حکومت‌ها و به سستی گراییدن عصبیت است. (ابن خلدون، ۱۳۸۵: ۳۱۷) امام خمینی نیز تجمل‌گرایی را یکی از آسیب‌های عمده به شمار آورده و در تحلیل گرایش مردم به روحانیت و سپردن رهبری انقلاب به ایشان می‌گویند: «آن چیزی که مردم از ما توقع داشته و دارند و به واسطه‌ی آن دنبال ما و شما

آمده‌اند و اسلام را ترویج نموده و جمهوری اسلامی را به پا کردند و طاغوت را از میان بردند، کیفیت زندگی اهل علم است. اگر خدای نخواستہ مردم ببینند که آقایان وضع خودشان را تغییر داده‌اند. عمارت درست کرده‌اند و رفت و آمدهایشان مناسب شان روحانیت نیست و آن چیزی را که نسبت به روحانیت در دلشان بوده است از دست بدهند از دست دادن آن همان و از بین رفتن اسلام و جمهوری اسلامی همان» (امام خمینی، ج ۱۹: ۱۸۸) تعبیر مقام معظم رهبری در این رابطه «ما اگر به سمت اشرافیگری حرکت کردیم، این رفتن به سمت ارتجاع است» (حسینی خامنه‌ای، ۲۹/۱۱/۹۶)

منظور از اشرافی‌گری و تجمل‌گرایی این است که زندگی متولیان امور جامعه متفاوت از توده‌ی مردم بوده و دارای امتیازات ویژه‌ای باشند و با سوء استفاده از مقام، ثروت اندوزی کنند و یا در زندگی روزانه امتیازی برای خود قائل شوند.

از آنجا که انقلاب اسلامی یک انقلاب دینی است و دین اسلام از ارکان اصلی و ماهوی آن است، هر چه به دین مردم صدمه زند آسیب انقلاب اسلامی نیز هست. امام باقر (ع) در این باره می‌فرماید: نابودی دین مؤمن بر اثر علاقه به مال و برتری، سریع‌تر است از نابودی گله بی‌شبان‌ی که دو گرگ درنده از پیش و پس بر آن حمله‌ور شوند. (مجلسی، ج ۷۳، ۷۱)

مقام معظم رهبری در این رابطه می‌فرماید: «از بلاهای حکومت‌های دنیا یکی همین است؛ چون رئیس کشور که شدیم، منابع مالی کشور در اختیار ما است؛ و سوسه بشویم؛ [بگویم] اینجا زمین خوب هست، اینجا امکانات خوب هست، اینجا پول خوب هست؛ از اینها یک سهمی حالا [برداریم].» (بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم ۳۰/۰۶/۱۳۹۵) به همین دلیل معظم‌له می‌فرماید: «جلوی اشرافی‌گری باید گرفته بشود؛ اشرافی‌گری بلای کشور است. وقتی اشرافی‌گری در قلّه‌های جامعه به وجود آمد، سرریز خواهد شد به بدنه؛ .... رفتار مسئولین، گفتار مسئولین، تعالیمی که میدهند، باید ضدّ این جهت اشرافی‌گری باشد؛ کم‌اینکه اسلام این جوری است. (بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم ۱۱/۰۵/۱۳۹۵)

برخی از مبارزین که برای دستیابی به اهداف عالی خود، پرچم پیروزی انقلاب را برافراشته بودند، پس از جریان انقلاب به مصرف‌زدگی مبتلا میشوند. گویی می‌خواهند با زراندوزی، میراث انقلاب را به نام خود کنند. چه بسا کسانی که خود در شمار و کنار انقلابیون و از یاوران رهبر انقلاب بودند، اما پس از انقلاب، در برابر آن موضع‌گیری کردند. رهبر معظم انقلاب

در این باره می‌فرمایند:

«ارتجاع وقتی اتفاق می‌افتد، معنایش این است که همان آدم‌های انقلابی سابق سرکارند، اما خط را عوض کرده‌اند، راه را عوض کرده‌اند؛ کأنه انقلاب شده بود برای این اینکه آنها بروند و ما بیایم سر کار! برای این [کار] که انقلاب نشد؛ انقلاب یعنی دگرگونی، انقلاب یعنی تغییر مسیر، انقلاب یعنی یک هدفهای والائی را در نظر گرفتن و به سوی آنها حرکت کردن؛ اگر از این هدفها فراموش کردیم، دیگر انقلاب نیست» (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۹۶/۱۱/۲۹)

اگر زندگی تجملی و روحیه تکاثر طلبی در میان عناصر انقلابی فزونی گیرد و نیروهای انقلابی روحیه خود را از دست دهند، داعیه دفاع از انقلاب و ارزش‌های آن تضعیف می‌شود. ابن خلدون نیز در بحث فراز و فرود تمدن‌ها به دوران‌های زیر اشاره می‌کند: دوران ظفر، دوران قدرت، دوره تجمل و فراغت، دوره خرسندی و بالاخره دوره اسراف و تبذیر و انحطاط. در دوران آخر، عصبیت (همبستگی اجتماعی) از بین می‌رود و تن‌آسایی، تجمل و حاکمیت روابط فزونی می‌گیرد (ابن خلدون، ۱۳۸۵: ۳۱۷) و مقام معظم رهبری می‌فرماید:

«اجتناب از اشرافی‌گری؛ یعنی ضد ارزش کردن. در انقلاب ما این نکته وجود داشت؛ این را بتدریج بعضی‌ها سعی کردند کم‌رنگ کنند.» (۱۳۸۷/۰۹/۲۴ دیداراساتید و دانشجویان در دانشگاه علم و صنعت)

«زخارف دنیا انسانها را راحت که نمی‌گذارد؛ این وسوسه‌ها به طور دائم در دل انسان مشغول کار و فعالیتند. اگر زره و سپر تقوا نباشد، اینها در انسانها زود اثر می‌گذارد؛ راه‌ها عوض میشود. لذا امیدها که بر اثر انقلابها میشکند، بر اثر ارتجاعها افسرده میشود؛ یک بهار زودرسی است و تمام میشود.» (۱۳۹۰/۰۳/۰۳ بیانات در دیدار جمعی از شاعران و ذاکرین اهل بیت(ع))

مقام معظم رهبری بااستناد به قرآن، ارتجاع را درجوامع الهی میدانند که عامل آن را همان ثروت اندوزی می‌داند و می‌فرماید:

«در قرآن کریم، حقیقت تلخی مطرح شده‌است که اگر بخواهیم اسمی برایش بگذاریم، میتوان اسم آن را «ارتجاع»، یعنی رجعت به عقب، یا «ارتداد»، یعنی برگشتن، عقبگرد، خسران و از دست دادن دستاوردها ... این مقوله، متأسفانه به جوامع و ملت‌هایی مربوط است که در بهترین حالات معنوی و الهی هستند. یعنی به مردم دوران جاهلیت مربوط نیست، ... من می‌خواهم این را عرض کنم که: آقایان! دشمن بزرگ انقلاب در درون انقلاب، همین میکروب ارتجاع است؛ این میکروبی که در جوامع انقلابی رشد میکند، تکثیر میشود، نفوذ میکند، بیماری می‌آورد، و بیماری‌اش هم واگیر

است. .... سرگرمیهای باز دارنده و فاسد، بر آرمانهای بزرگ غلبه پیدا کند؛ دنیا طلبی و اشتغال به مال و زینت دنیا رایج شود و لذت پول و زندگی راحت و تجملاتی، خود را زیر دندان عناصر انقلابی نشان دهد. اینها ناقلهای میکروب ارتجاعند. .... و این یعنی همان رجعت و برگشت، که دشمن منتظر آن است.» (۵/۱۰/۱۳۷۳) بیانات در دیدار جمعی از پاسداران)

۲-۳. دلسپردن به طبقات مرفّه به جای توجّه به مستضعفان و قشرهای ضعیف

دلسپردن به طبقات مرفه یعنی تبعیض قائل شدن؛ تبعیض به معنای تفاوت نیست تفاوت امری منطقی ضروری و پذیرفته شده است اما تبعیض جایی است که دو چیز در شرایط مساوی از حقوق یا مجازاتی یکسانی برخوردار نیستند. (مطهری، بیست گفتار،)

تبعیض پایه شوم بدبختی (همان) و از مهمترین آسیبهای است که موجبات نارضایتی مردم را فراهم می‌سازد و عدالت را که مهمترین مشخصه حکومت اسلامی است زیر سوال می‌برد. آزادی‌های سالم را تهدید می‌کند، حقوق بشر اسلامی را پایمال می‌سازد براین اساس تبعیض به قدری ناپسند است که اگر در نظامی وجود داشته باشد حکایت از ارتجاع دارد. قرآن کریم دو خطاب نسبت به پیامبر دارد. در حقیقت، این دو، خطاب به سران امت‌های اسلامی است که یک بخش آن نفی و یک بخش آن اثبات است. خداوند در آیه ۸۸ سوره حجر خطاب به پیامبر می‌فرماید که، یا رسول الله هرگز چشم خود را به نعمتهای مادی که به گروه‌هایی از کفار دادیم، میفکن. این بخش نفی این آیه، و اما در بخش اثبات می‌فرماید که یا رسول الله با مستضعفین و محرومین گرم باش. خداوند در آیه ۲۸ سوره کهف خطاب به پیامبر می‌فرماید که پشتیبان مستضعفین و محرومین باش. این، جانب اثبات آیه است؛ و اما در جانب نفی، می‌فرماید که پیامبر از افرادی که از یاد ما غافل هستند اطاعت مکن - که از مصادیق بارز آن مرفّهین از خدا بی‌خبر هستند.

در همین زمینه باید گفت که یکی از شعارهای اصلی و اولیه انقلاب اسلامی حمایت از مستضعفان است و جمهوری اسلامی به سبب دفاع از همین شعار قرآنی، فشارهای سیاسی فراوانی را از سوی استکبار در طول سالیان متمادی تحمل نموده است. اقدامات دشمنان هنگامی مؤثر خواهد بود که انقلاب اسلامی از درون دچار تردید شود و جریان توفنده ای که امام خمینی(س) در همه زمینه‌ها برای تقویت مستضعفان در برابر مستکبران به راه انداخت، پشتوانه خود را از دست بدهد.

امام بارها تاکید فرمودند: «گمان نمی‌کنم عبادتی بالاتر از خدمت به محرومین وجود داشته باشد.» (صحیفه امام، ج ۲۰: ۳۴۲) همچنین امام راحل(س) همواره از پابره‌ها و زاغه نشینان به

عنوان «ولی نعمت» یاد می‌کردند و خواهان خدمت‌گزاری بیشتر به آنها بودند. ایشان در سخنانی نغز و زیبا در این‌باره فرمودند: «به مستضعفان و مستمندان و زاغه‌نشینان که ولی نعمت ما هستند خدمت کنید. (صحیفه امام، ج ۱۸: ۳۸) با توجه به اینکه بار سنگین انقلاب بر دوش قشر مستضعف است... وظیفه داریم فعالیت و توجه را به نواحی محروم، خصوصاً جنوب شهر، که در رژیم گذشته توجهی به آنها نشده، معطوف کنیم». (صحیفه امام، ج ۱۵: ۲۷۳)

مقام معظم رهبری می‌فرماید: «مرتجع‌ترین نظامها در دنیا نظامی است که بر مبنای تبعیض چه تبعیض نژادی و چه تبعیض قومی و چه تبعیض مذهبی باشد». (بیانات ۱۳۳۸/۷/۱۳) و می‌فرماید: «مهم‌ترین مسأله‌ی دستگاه ما و نظام جمهوری اسلامی کوشش برای رفع فقر و محرومیت در جامعه، و حمایت و کمک به طبقات مستضعف و محروم است». (بیانات در دیدار با رئیس‌جمهور و اعضای هیأت وزیران، ۳/۶/۱۳۷۰)

از سوی دیگر رهبر معظم انقلاب اسلامی نیز بارها در سخنان خود نسبت به توجه مسئولان به این مسئله مهم هشدار داده‌اند. و فرمودند:

"اشرافی‌گری و بی‌توجهی به مستضعفان ارتجاع و حرکات ضدانقلابی است". ایشان «دل سپردن به طبقات مرفه به جای توجه به مستضعفان و قشرهای ضعیف» را نمونه‌های حرکت ارتجاعی خواندند و تأکید کردند: "نخبگان جامعه حواسشان جمع باشد، مدیران کشور به شدت مراقب باشند و مردم هم با حساسیت، رفتار ما مسئولان و مدیران را تحت نظر داشته باشند تا اینگونه حرکات ارتجاعی در کشور اتفاق نیفتد". (بیانات در دیدار مردم ۱۳۹۶/۱۱/۲۹) مقام معظم رهبری می‌فرماید: «اگر به جای توجه به طبقه ضعیف، دل‌سپرده طبقات مرفه و زیاده‌خواه در کشور شدیم، این حرکت به سمت ارتجاع است (حسینی خامنه‌ای، ۲۹/۱۱/۹۶)

آن هنگام که رنگ و سنگ تجمل‌گرایی بیشتر شود، به همان نسبت غفلت از احوال زیردستان و ضعیفان بیشتر خواهد شد. رفاه‌زدگی زمانی روی می‌دهد که به مصرف‌گرایی افراطی و زرق و برق زندگی دنیوی توجه شود. هر نوع تجمل‌گرایی، به خصوص در نحوه معیشت دولتمردان و رجل سیاسی و مذهبی، به ویژه با توجه به نقش انکارناپذیر علما و روحانیون در انقلاب اسلامی، اعم از اخذ امتیازات ویژه برای خود و بستگان، فساد اداری، نفوذ عوامل فرصت‌طلب، از جمله آسیب‌هایی است که می‌تواند موجبات پوسیدگی نظام سیاسی را فراهم کند و انقلاب را دچار سرنوشتی کند که بعد از رحلت پیامبر زه تدریج دچار آن شد (ر.ک: ۱۷)

محمدی، (۱۳۸۱: ۲۸۴)

همچنانکه در صدر اسلام نیز، افرادی چون طلحه و زبیر با آنکه در جنگها دوشادوش رهبری حرکت کردند، اما پس از آن، به تجمل‌گرایی روی آوردند و برای خود اموال و دارایی و کاخهای بزرگ فراهم کردند و در برابر نظام اسلامی ایستادند و از آرمانهای انقلاب روی گرداندند، در حالی که شخصیتهایی چون سلمان و ابوذر، دو یار راستین پیامبر و انقلاب، قهرمان زهد و تجمل‌گری بودند و همواره به وصیت پیامبر وفادار ماندند.

مقام معظم رهبری خطر اشرافیت‌گری را مساوی با ارتجاع انقلاب می‌داند و می‌فرماید: «من وظیفه دارم خطر را به مردم عزیزمان بگویم. ما اگر به سمت اشرافیگری حرکت کردیم، این رفتن به سمت ارتجاع است؛ اگر به جای توجه به طبقه‌ی ضعیف، دل‌سپردگی طبقات مرفه و زیاده‌خواه در کشور شدیم، این حرکت به سمت ارتجاع است؛ اگر به جای تکیه‌ی به مردم به خارجی‌ها تکیه کردیم، امیدمان را به بیگانه‌ها بستیم، این حرکت در سمت ارتجاع است؛ این نباید اتفاق بیفتد. نجبگان جامعه باید حواسشان باشد، مدیران جامعه باید حواسشان باشد. مدیران کشور باید بشدت مراقبت کنند، مردم هم نگاه کنند، با حساسیت دنبال کنند رفتار ماها را، رفتار مدیران را؛ با حساسیت. ارتجاع چیز خطرناکی است. ارتجاع وقتی اتفاق می‌افتد، معنایش این است که همان آدمهای انقلابی سابق سر کارند اما خط را عوض کرده‌اند، راه را عوض کرده‌اند؛ کأنه انقلاب شده بود برای اینکه آنها بروند و ما بیاییم سر کار! برای این [کار] که انقلاب نشد؛ انقلاب یعنی دگرگونی، انقلاب یعنی تغییر مسیر، انقلاب یعنی یک هدفهای والائی را در نظر گرفتن و به سوی آنها حرکت کردن؛ اگر از این هدفها فراموش کردیم، دیگر انقلاب نیست» (بیانات در دیدار مردم تبریز، ۱۳۹۶/۱۱/۲۹)

برخی از مبارزین که برای دستیابی به اهداف عالی خود، پرچم پیروزی انقلاب را برافراشته بودند، پس از جریان انقلاب به مصرف زدگی مبتلا می‌شوند. گویی میخواهند با زراندوزی، میراث انقلاب را به نام خود کنند. چه بسا کسانی که خود در شمار و کنار انقلابیون و از یاوران رهبر انقلاب بودند، اما پس از انقلاب، در برابر آن موضعگیری کردند. مقام معظم رهبری خطاب به مسئولین به این مساله اشاره می‌کند. «کسانی که مسئولیتی دارند در نظام جمهوری اسلامی، یکی از چیزهایی که باید واقعاً به آن اهتمام داشته باشند و لازمه‌ی تقوا است، این است که دنبال زندگی تجمل‌مالتی و تشریفاتی و مانند اینها نروند. زندگی معمولی داشته باشند، اسراف و مانند اینها نداشته باشند. (۱۳۹۸/۰۲/۲۴ بیانات در دیدار مسئولان نظام)

۳-۳. تکیه و اعتماد به خارجیها به جای تکیه بر مردم

به فرموده رهبر فرزانه انقلاب، «اگر به جای تکیه به مردم به خارجیها تکیه کردیم، امیدمان را به بیگانه‌ها بستیم، این حرکت در سمت ارتجاع است... ارتجاع چیز خطرناکی است» (حسینی خامنه‌ای، ۲۹/۱۱/۹۶) از این روی، توصیه میکنند که مردم و نخبگان با حساسیت، مراقب اعمال مدیران باشند.

مقام معظم رهبری با الهام گرفتن از آیه شریفه: «فَلَا تَطْعِ الْكٰفِرِيْنَ وَ جَاهِدْهُمْ بِ جِهَادٍ كَبِيْرًا [فرقان/۵۲] از کافران اطاعت مکن، و به وسیله آن (قرآن کریم) با آنان جهاد کن، جهادی بزرگ». یکی از مهمترین آسیب‌های انقلاب را اعتماد به بیگانگان می‌داند و برای برون رفت و دوری از این آسیب به عدم تبعیت از دشمن تاکید دارند و این عدم تبعیت را با الهام از قرآن کریم «جهاد کبیر» معرفی کردند. و در تشریح آن فرمودند: «دشمن را بشناسیم، نقشه‌های او را تشخیص بدهیم، بر روی کارهای او، حرفهای او، اظهارات او حساس باشیم؛ و در مقابل زهری که او احتمالاً خواهد ریخت، پادزهر فراهم بکنیم و آماده باشیم برای اینکه حرکت او را خنثی بکنیم. این، حساسیت در مقابل دشمن است.» (بیانات رهبری در حرم امام خمینی ره ۹۵/۳/۱۴) و می‌فرماید: «بایستی حادثه‌ی انقلاب و حقیقت انقلاب، دائم در ذهن و دل ما زنده باشد؛ باقی باشد. جبهه‌ی دشمن اتفاقاً، روی همین نقطه تکیه دارد.» (بیانات در دیدار فرماندهان و کارکنان نیروی هوایی و پدافند هوایی ارتش ۱۳۹۴/۱۱/۱۹) همچنین اصلاحات و تحول خواهی دشمن را همان ارتجاع می‌دانند. و می‌فرماید: «اینها [آمریکایی‌ها] در ایران دنبال تحولند؛ ما هم دنبال تحولیم. .. منتها تحول ما به سمت اسلامی شدن کامل [است]. چون الان اسم ما اسلامی است اما خب خیلی راه داریم تا اسلامی کامل بشویم؛ ... آنها که میخواهند تحول در ایران انجام بگیرد یعنی ما از آن اهداف، دائم دور بشویم؛ هرچه نزدیک شدیم دور بشویم، مدام عقب‌گرد کنیم و برویم به سمتی که آنها میخواهند». (۱۴/۱۰/۱۳۹۴) بیانات در دیدار ائمه جمعه سراسر کشور) اعتماد به بیگانگان مجدداً باعث بازگشت آنها خواهد شد با نوع دیگری از بازگشت با شعار اصلاح، مردم سالاری، حقوق بشر و.. مقام معظم رهبری می‌فرماید: «اینها امروز به همان دوره اول استعمارگری برگشته‌اند؛ یعنی کشوری را با زور اسلحه بگیرند، بعد حاکمی از خودشان در آن جا بگمارند. کار بسیار عجیب، ارتجاعی، زشت، اهانت‌بار و حاکی از سرمستی و غرور است که اینها را با مغز به زمین میکوباند

«(۱۳۸۲/۰۱/۲۲ بیانات در خطبه‌های نماز جمعه)

۴. معیار ارتجاع

در مورد معیار ارتجاع به سه بحث اشاره میشود ۱- عدول از مبانی، اهداف، آرمانها و ارزشها؛ ۲- انحراف از مبانی و اصول؛ ۳- شک و تردید در آرمانها و اهداف. در مورد اهداف، مبانی و آرمانهای انقلاب اسلامی در قانون اساسی اصول ۳، ۲، و... آمده است و در طول ۴۳ سال گذشته از ابتدای انقلاب تاکنون همیشه توسط افراد، گروه‌ها و جریانهای مختلف نسبت به این اهداف با شک و تردید نگاه میشد و یا به انحراف از این اهداف هم تشویق می‌کردند و هم خود عدول کردند. پیوند دین و سیاست، احیای آزادی‌های سیاسی و تحقق مردم سالاری دینی، افزایش بینش سیاسی جامعه، احیای خودباوری و رهایی از وابستگی به غرب، حرکت جدی در مسیر عدالت و محرومیت زدایی، حفظ تمامیت ارضی، اجتماعی شدن امنیت، خودکفایی نظامی، حرکت به سمت توسعه متوازن، و... از جمله آرمانهایی بوده که بیشتر توسط جریان سکولار، سلطنت طلب و... نفی میشدند. مقام معظم رهبری می‌فرماید: «یک دوره‌ای بر ما گذشت که اسم انقلاب و انقلابیگری و اینها به انزوا افتاده بود؛ سعی میکردند به عنوان یک ارزش منفی یا ضد ارزش، از این چیزها یاد کنند؛ مقاله مینوشتند، حرف میزدند، گفته میشد.» (بیانات رهبری در دیدار اعضای هیات دولت ۱۳۹۱/۰۹/۰۲)

۵. ابزار ارتجاع

ابزار مرتجعین یا از طریق رسانه‌های داخلی یا خارجی یا تبلیغات و... است و البته به بوسیله بعضاً روشنفکران یا شبه روشنفکران و یا عوامل سست عنصر و نفوذی انجام میشود. مقام معظم رهبری می‌فرماید: «امروز تئوریسینها و تبلیغاتچیهای غربی در صدند خط ارتجاع به غرب - خط برگشت به همان تحمیل‌پذیری غربی - را دوباره برگردانند. البته همان‌طور که گفتم، تحت عنوان یک تئوری شبه روشنفکرانه؛ به عنوان یک حرف نو؛ تئوری جهانی شدن و تئوری تغییر گفتمان... معنایش این است که ملت ایران علی‌رغم مجاهدتهایی که کرده، علی‌رغم پرچمهایی که بر قله‌های پیروزی کوبیده، علی‌رغم بیداری عظیمی که در ملتهای مسلمان به وجود آورده، باید دوباره مثل دوران قبل از انقلاب، سیاهی لشکر و عمله و ابزار تأمین منافع امریکاییها شود.» (۱۳۷۹/۱۲/۰۹ بیانات در جمع دانشجویان و اساتید دانشگاه صنعتی امیرکبیر)

اما آنچه در ایران با عنوان روشنفکری سربرآورد، در قیاس با روشنفکری غرب، ماهیتی تقلیدی

داشت. و صورتی ظاهری از آن بود. جریان روشنفکری در ایران محصول تطور طبیعی تاریخ ما نبود. روشنفکران و متجددان ایران مقلدانی ظاهرگرا بودند که پیشرفت کشور را در وابستگی به استعمارگران می‌دیدند. و بر این باور بودند که «اصلاح» و بهبود اوضاع کشور از مسیر ورود سرمایه‌های مادی و معنوی غرب می‌گذرد. میرزا ملکم‌خان ناظم‌الدوله که از پیشگامان روشنفکری در ایران است می‌گفت باید «دقیقا مثل اروپا عمل کرد». «روشنفکری در ایران از زمان فتحعلی‌شاه قاجار ظهور کرد. و از ابتدا بنایی غیر دینی داشت» (بیانات رهبر انقلاب در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی ۲۰/۹/۷۰) غرب مسلط به فناوری و علم، روزی که خواست در ایران، پایگاه تسلط خودش را مستحکم کند، از راه روشن‌فکری وارد شد. از میرزا ملکم‌خان‌ها و امثال این‌ها، تا تقی‌زاده‌ها، این روشن‌فکری دوران قاجار است که بیمار متولد شد. «روشن‌فکری ایران، متأسفانه بیمار و وابسته متولد شد» (بیانات رهبر انقلاب در دیدار جمعی از کارگزاران فرهنگی ۲۱/۵/۷۱) و دردوران انقلاب اسلامی عده‌ای از روشنفکران همان نگاه ارتجاعی را داشته و دارند.

و می‌فرماید:

«در واقع آن کسانی که امروز در کسوت روشنفکری چه عمامه به سر به اصطلاح روشنفکر، چه غیر عمامه به سر روشنفکر، درباره جدایی دین از سیاست می‌گویند و می‌نویسند این برگشت به قبل از ۱۰۰ سال قبل است. این برگشت به آن دورانی است که کشورهای اسلامی یکسره در خواب غفلت بودند و هر فکری، هر موج فکری که از غرب و از اروپا می‌آمد بی‌قید و شرط آن را قبول می‌کردند.... اینها در واقع یک ارتجاع به سوی ۱۰۰ سال قبل است». (۱۹/۰۶/۱۳۸۰ بیانات در شروع درس خارج فقه) «میدانید که مقوله روشنفکری، اساساً ضد ارتجاع است. روشنفکری مقوله‌ای است که رو به جلو دارد و به آینده نگاه میکند؛ .... اما من پدیده‌ای را مشاهده کردم و مشاهده میکنم که جز اسم گفته شده برای آن، عنوانی پیدا نمیکنم: ارتجاع روشنفکری، رجعت روشنفکری برگشتن به دوران بیماری روشنفکری؛ برگشتن به دوران بیغمی روشنفکران؛ برگشتن به دوران بی‌اعتنایی دستگاه روشنفکری و جریان روشنفکری به همه سنت‌های اصیل و بومی و تاریخ و فرهنگ این ملت. امروز هر کس این پرچم را بلند کند، مرتجع است؛ ولو اسمش روشنفکر و شاعر و نویسنده و محقق و منتقد باشد. اگر این پرچم را بلند کرد - پرچم بازگشت به روشنفکری دوران قبل از انقلاب، با همان خصوصیات و با جهتگیری ضد مذهبی و ضد سنتی - این مرتجع است؛ این اسمش ارتجاع روشنفکری است». (۲۲/۰۲/۱۳۷۷ بیانات در جمع دانشجویان دانشگاه

تهران)

۶. کانون تاثیر ارتجاع

بدیهی است که عوامل تداوم انقلاب همان عوامل پیدایش آن است که ارکان و اصول بنیادین و محوری آن را تشکیل می‌دهد و سلامت و حفظ این اصول و ارکان تضمین‌کننده سلامت و پویایی انقلاب و نظام اسلامی و ناکام‌کننده توطئه‌های دشمنان است. سه رکن اصلی و اساسی انقلاب اسلامی، همانا «اسلام»، «رهبری» و «ملت» هستند.

براین اساس مرتجعیت این سه رکن را هدف قرار میدهند. لذا تاثیر ارتجاع بر ارکان انقلاب به طرق زیر است:

۱. تهاجم تبلیغاتی علیه اسلام و انقلاب اسلامی از طریق ترویج سکولاریسم

۲. رهبری انقلاب و نظام اسلامی از طریق:

آسیب‌رسانی به رهبری انقلاب اسلامی - مخالفت با تصویب اصل ولایت فقیه - نفوذ در حاکمیت - طلب کار شدن عناصر منفعل - تقدس‌زدایی از رهبری - تقویت و حمایت متحجران - مخالفت با نهادهای وابسته به رهبری - القاء شبهه و تردید نسبت به نظام ولایی - انکار ساختار حکومت دینی - غیردمکراتیک خواندن نظام ولایت فقیه. (مصباح یزدی، ک) القاء تضاد بین نظام ولایی و آزادی انسان

۳. مردم: آسیب‌رسانی به رکن مردمی انقلاب و نظام اسلامی:

مرتجعین برای محقق ساختن این استراتژی از تاکتیک‌ها و روشهای مختلفی استفاده می‌کنند که به برخی از آنها اشاره می‌کنیم: اختلاف افکن، هجوم فرهنگی به باورها و ارزش‌های دینی - استحاله فرهنگی - انحراف در خواص و مدیران نظام اسلامی. - ایجاد یأس و بدبینی نسبت به آینده نظام اسلامی. - تضعیف نهادهای مردمی - ترویج روحیه تقلیدی، انفعالی و خودباختگی. (ر،ک، مصباح یزدی)

۷. آفات ارتجاع

این آفت‌ها را می‌توان به چند گروه تقسیم کرد: آفات اخلاقی، عقیدتی، توقف حرکت در جهت اهداف، انحراف از اهداف، انحراف از آرمانها، عدول از ارزشها و... مرتجعین می‌کوشند تا با ترویج و اشاعه انواع و اقسام فسق و فجور اخلاق روحیات مردم را فاسد کنند. همچنین، ممکن

است سعی کنند که یا تعالیم و احکام دینی مذهبی مردم و آرا و عقاید حقّه آنان را مورد خدشه و مناقشه قرار دهند و چنین وانمود کنند که بطلان آن‌ها را اثبات کرده‌اند، و خلاصه، به نوعی حمله فکری و فرهنگی اقدام کنند، یا چنان‌که در اغلب موارد معمول است، ظاهر آن‌ها را مورد هجوم و تعرض قرار ندهند؛ ولی چنان تفسیر و تأویل کنند که ماهیت آموزه‌ها و فرموده‌های دین و شریعت متحوّل و متبدّل گردد و هویتشان دگرگون شود. آفت برگشت به عقب: مقام معظم رهبری می‌فرماید: «اصلاً انقلاب، یعنی یک حرکت بزرگ و رو به جلو، که این حرکت هرگز ایستایی ندارد و به طور دائم پیشرونده است. البته اگر امریکاییها بخواهند ببینند به ما درس اصلاح طلبی بدهند و بگویند شما این کارها را بکنید تا اصلاح طلب باشید، بدیهی است که ما قبول نمی‌کنیم؛ زیرا آن چیزی که آنها اصلاح طلبی میدانند، عین ارتجاع به گذشته است. اگر امروز به جای حکومت مردمی پُرنشاطِ مستقلّ شجاع جمهوری اسلامی در این کشور، یک حکومت پادشاهی مرتجعانه مطیع غرب بود، اینها آن را اصلاح طلب میدانستند.» (۰۹/۱۲/۱۳۷۹ بیانات در جمع دانشجویان و اساتید دانشگاه صنعتی امیرکبیر)

آفت عدالت‌گریزی: رهبر معظم انقلاب تاکید می‌کنند: «از جمله چیزهایی که روند حرکت به سمت عدالت را در جامعه کُند می‌کند، نمود اشرافی‌گری در مسئولان بالای کشور است؛ از این اجتناب کنید. (بیانات در دیدار با مسؤولین) آفت تقلید: می‌فرماید: «امروز شیوه‌های گوناگون سستی قدیمی ما دارد در دنیا شناخته میشود؛ بعضی یا از روی تقلید یا از روی ابتکار دارند همین شیوه‌ها را رائج میکنند. ما شیوه‌های دانشگاهی خودمان را که برگرفته و نسخه‌نویسی شده از شیوه‌های قدیمی غربی است، بیاوریم در حوزه حاکم کنیم؛ نه، ما این را تحول نمیدانیم. اگر چنین دگرگونی رخ بدهد، قطعاً ارتجاع و عقبگرد است؛ این را قبول نداریم.» (۲۹/۰۷/۱۳۸۹ بیانات در دیدار طلاب و فضلا و اساتید حوزه علمیه قم) آفت انحراف به اسم اصلاح: می‌فرماید: «بعضی به نام نواندیشی و به نام اصلاح، در هدف‌ها تغییر ایجاد می‌کنند؛ در هدف‌ها تجدیدنظر می‌کنند؛ این اصلاح نیست؛ این برگشتن از راه و عقبگرد است، همان ارتجاع است. در گذشته، در دوران طاغوت، همین اهداف دنیایی حاکم بود؛ متها با ابزارهای بسیار فاسد و زشت و وابسته. ما نباید این ارتجاع را قبول بکنیم. اهداف ما اهداف الهی است؛ حکومت الله و توحید و رفتن به سمت جامعه‌ی حقیقی دینی و حاکمیت احکام الهی است. البته در نقطه‌ی مقابل، باید به نام صلابت، دچار تحجر هم نشویم و روشهایی را که امتحان کرده‌ایم و غلط از آب درآمده، رویش پافشاری

نکنیم. بنابراین، بنده با شعار اصلاح صددرصد موافقم؛ اصلاح در روشها، اصلاح در شیوه‌ها، و استقامت در هدفها و مبانی.» (۳۱/۰۶/۱۳۸۳) بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری)

جدول آسیب‌شناسی ارتجاع					
آفات ارتجاع	کانون تأثیر ارتجاع	ابزار ارتجاع	معیار ارتجاع	عوامل پیدایش ارتجاع	
اخلاقی	اسلام	رسانه‌ها	عدول از مبانی و اهداف و روش‌ها	اشرافی‌گری	
عقیدتی	رهبری	روشنفکران	انحراف از مبانی	بی‌توجهی به مستضعفان	
توقف حرکت در جهت اهداف	مردم			شک و تردید در آرمان‌ها	اعتماد به خارجی‌ها به جای اعتماد به مردم
عدول از روش‌ها					
تأیید استکبار					

نتیجه‌گیری

در این پژوهش، به مفهوم «ارتجاع و واپسگرایی» به عنوان خطرناکترین آفت یا آسیب پس از پیروزی انقلاب اسلامی در اندیشه سیاسی مقام معظم رهبری در جامعه اشاره کردیم و بازنمودیم که این تهدید، همواره پس از انقلاب‌های مردمی در جامعه شکل خواهد گرفت. نکته مهم، مسأله شناخت علل و عوامل خطر ارتجاع و راهکارهای مقابله با آن، از طریق بهره‌گیری از معارف سرشار دینی و بیانات مقام معظم رهبری است. از منظر روحیانی، هرگونه جهت‌گیری علیه توحید و بازگشت به جاهلیت گذشته و روی‌آوری به طاغوت، نوعی واپسگرایی و ارتجاع خوانده و از آن نهی میشود و با توجه به اینکه انقلاب اسلامی ایران یک انقلاب توحیدی میباشد این ارتجاع از سوی جریانهای مرتجع از ابتدای انقلاب وجود داشته است که مقام معظم رهبری ضمن بازگویی این خطر برهوشیاری جامعه نسبت به آن تاکید داشتند. عللی همچون غفلت از اسلام، عدم تزکیه نفس و تقوای محوری، بی‌بصیرتی، ساده‌اندیشی، مسابقه در تجملگرایی توسط برخی از کارگزاران نظام، نرمش در برابر بیگانگان و ترحم و دلسوزی نسبت به آنان و خودمحوری و مخالفت با رهبران دینی، نمونه‌هایی از آفت ارتجاع برشمرده شد. براین اساس باید بدانیم این

انقلاب به ساده‌گی و به راحتی بدست نیامد و یک امانت الهی است که به تعبیر قران امانتی را در نزد خود دارند که باید به سایرین برسانند:

«إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا»؛ (نساء، ۵۸) خدا به شما فرمان می‌دهد که امانت‌ها را به صاحبان آن‌ها رد کنید. ماز این‌رو، باید برای ادای تکلیف نسبت به این انقلاب، راه‌های استمرار و بقای آن را شناخت و در این جهت گام برداشت. لذا ما باید در این راه (جمهوری اسلامی) طوری زحمت بکشیم که نسل آتی بدانند راهشان چیست، امام در این باره به مسئولین و دولتمردان انقلاب جهت تداوم نسل انقلاب هشدار می‌دهد که خدمتگزار باشید به این ملتی که آن دست‌های خیانتکار را قطع کرد و این امانت را به شما سپرد؛ شما الان امانت بزرگی از دست این ملت تحویل گرفتید و مقتضای امانتداری این است که آن را به طور شایسته حفظ کنید و به طور شایسته به نسل آینده و دولت‌های آینده تحویل بدهید و مادامی که اینطور باشید ملت پشت شماست و مادامی که ملت همراه شما باشد هیچ آسیبی به شما نمی‌رسد (امام خمینی، ۱۳۷۸، ج ۸، ۷۶). چرا که یکی از اهداف انقلاب اسلامی ایران از دیدگاه و سیره عملی امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری نفی وضع گذشته، بهبود و سامان‌یابی حال و ترسیم نظام ایده آل آینده است و دلیل رویکرد به اندیشه امام و رهبری از آن روست که اندیشه‌های تابناک حضرت امام خمینی (ره)، فرهنگ جامع انقلاب اسلامی است که با تار و پود اعتقادات دینی مردم در هم تنیده است و در لحظه‌های زندگی نسل‌های انقلاب حضور مستمر دارد. گفتار و نوشتارهای مقام معظم رهبری نیز ترسیم‌کننده ادامه راه امام و زمینه‌ساز اجرای طرح‌ها برای استحکام بنیان‌های نظام جمهوری اسلامی است. طراحی آینده و هدف‌گذاری‌های امام و رهبری از عمق درایت، هوشیاری و امیدواری به آینده و اعتقاد به الهی بودن این انقلاب حکایت می‌کند زیرا این یک وعده قرآنی است که فرموده: «خدا به کسانی از شما که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده‌اند وعده داده است که حتماً آنان را جانشین (خود) قرار دهد. همان‌گونه که کسانی را که پیش از آنان بودند جانشین (خود) قرار داد و آن دینی را که برایشان پسندیده است به سودشان مستقر کند و بیمشان را به ایمنی مبدل گرداند.» (نور، آیه ۵۵)

از این رو امام و رهبری به آینده کاملاً امیدوار بودند و ضمن نگرانی از برخی نارسایی‌ها و دغدغه‌ها از کژراهه‌ها و آسیب‌هایی که مسیر تکاملی انقلاب را تهدید می‌کند، افق نظام

و انقلاب را روشن می‌دیدند و یأس را که از جنود شیطان است طرد می‌کردند و از مدیران و اصحاب رسانه می‌خواستند که با تمام توان و امکانات و کارکردهای مثبت خود افق آینده را در چشم مردم روشن ترسیم کنند و روح امید باور و خود اتکایی و خود باوری را برای رسیدن به آن قله‌های رفیع بدهند و این بزرگترین خدمت به انقلاب اسلامی و نظام مردم سالاری دینی است. ان شاء الله این رهنمود و بایسته‌های امام و رهبری در موضوع الزامات آینده انقلاب اسلامی مسئولیت مدیران و فرماندهان سپاه را برای برافراشته نگاه داشتن پرچم پرافتخار انقلاب و حراست و حفظ و تحویل آن به نسل فردا بازشناسد.

کتابنامه

- قرآن مجید ترجمه ناصر مکارم شیرازی.
- نهج البلاغه ترجمه محمددشتی.
- آریان پور، عباس و منوچهر، فرهنگ دو جلدی، دانشگاهی انگلیسی فارسی، جلد ۲. آشوری، داریوش، (۱۳۵۱) دانشنامه سیاسی، چاپ پنجم. تهران: مروارید.
- اخترشهر، علی، (۱۳۸۵)، آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی با محوریت وصیت نامه الهی امام خمینی، مجموعه همایش انقلاب اسلامی، ج ۳، قم: معارف.
- آقابخشی، علی و افشاریاد، مینو، (۱۳۷۹) فرهنگ علوم سیاسی، چاپ اول، تهران: چاپار.
- ابن خلدون، عبدالرحمن، (۱۴۰۸ ق)، تاریخ ابن خلدون، بیروت: دارالفکر،
- حسینی خامنه‌ای، بیانات در جمع مردم، مسئولین و نخبگان، سایت <https://khamenei.ir>
- خمینی، روح‌الله، (۱۳۷۸) صحیفه نور، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی
- دهخدا، علی‌اکبر، (۱۳۷۷) لغت‌نامه، دوره ۱۶ جلدی، چاپ دوم، تهران، انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، (۱۳۸۷ ش)، المفردات فی غریب القرآن، تهران، آرایه علی بابایی، غلامرضا (۱۳۹۱). فرهنگ سیاسی، تهران: آشیان.
- طلوعی، محمود (۱۳۸۵). فرهنگ جامع سیاسی، تهران، علم.
- کلینی، محمد بن یعقوب (۱۳۶۵) کافی، تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- محمدی، منوچهر (۱۳۸۱) انقلاب اسلامی، زمینه‌ها و پیامدها، چاپ سوم، قم، نشر معارف مجلسی، محمدباقر (۱۳۷۶). بحارالانوار، ج ۷۳، روایت ۱۴، باب ۱۲۲، قم، دارالکتب الاسلامیه
- مصباح یزدی، محمدتقی (۱۳۸۴). انقلاب اسلامی؛ جهشی در تحولات سیاسی تاریخ، تدوین و نگارش: قاسم شبان‌نیا، قم: مرکز انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی‌الله، ج ۱.
- زرشناسی، شهریار (۱۳۸۷). نگاهی کوتاه به تاریخچه روشنفکری در ایران؛ قم، معارف مطهری، مرتضی (۱۳۷۸). بیست گفتار، قم، صدرا
- مرتضوی، پژمان (۱۳۸۸). «پاتولوژی چیست؟» در تارنمای www.pmortazavi.blogfa.com